

(/)

🏠 (/) > Besættelsen (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Et venskab mellem fjender

← Forrige artikel (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/de-danske-foerere>)

Et venskab mellem fjender

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 2731

Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/et-venskab-mellem-fjender)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/et-venskab-mellem-fjender](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/et-venskab-mellem-fjender)) **t**

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [http://www.historie-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/et-venskab-mellem-fjender)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/et-venskab-mellem-fjender](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/et-venskab-mellem-fjender)) **in**

([http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/et-venskab-mellem-fjender&title=)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/et-venskab-mellem-fjender&title=](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/et-venskab-mellem-fjender&title=))

Hans Kirchhoff:

Et venskab mellem fjender. Hans Hedtoft og Georg Ferdinand Duckwitz i besættelsespolitikken 1943-45.

Syddansk Universitetsforlag 2018

Tilpasning til venskab

Af Preben Etwil

Denne lille bog beskriver et helt usædvanligt venskab i Danmark under Anden Verdenskrig mellem to magtfulde personer, der i den realpolitiske verden måske burde have været hinandens værste fjender.

Men sådan kom det ikke til at forholde sig. Til gengæld blev venskabet styrket gennem den sidste halvdel af besættelsen i deres fælles bestræbelser på, at redde Danmark ud af det forventede kaos, menneskeligt såvel som materielt, der angiveligt ville følge i kølvandet af Tysklands kapitulation.

Vennerne fandt primært sammen i en fælles forståelse af den kommunistiske fare efter krigen. Udgangspunktet var forskelligt, den ene havde en forestilling om, at fremtiden var både socialistisk og national, den anden så for sig en slags nationalsocialisme uden vold og undertrykkelse.

De to venner var: Hans Hedtoft (1903-1955) og Georg Duckwitz (1904-1973). Den første var måske ved en tysk fodfejl, og båret af danske medløbere, en detroniseret socialdemokratisk formand. Den anden var et betroet medlem af Det tyske naziparti (DNSAP), og i venskabets første fase en højt placeret funktionær i det undertrykkende tyske besættelsesstyre: "For både Hedtoft og Duckwitz blev samarbejdslinjen den eneste fornuftige og ansvarlige politik, der kunne sikre fredsbesættelsen med alle dens aktiver for land og befolkning og forhindre krigen og de ulykker, denne kunne føre med sig" (p. 11).

Socialdemokratiet var sammen med Det Radikale Venstre frem til bruddet i august 1943 de mest tilpasningsorienterede blandt de demokratiske partier på Rigsdagen, da de hele tiden frygtede en tysk tvangsopløsning, der alligevel blev konsekvensen. Den ubetingede støtte til samarbejdspolitikken havde dog en pris, da især partiet Venstre i ly af besættelsen gik til frontalt angreb på arbejdsklassen. Hedtoft var samarbejdets mand om nogen. Han mente, at eftergivenhedspolitikken måtte fortsætte, og ro-og-orden-linjen måtte fastholdes – også selv om det gjorde ondt. Han gik så langt, at: "han bekæmpede den gryende modstandsbevægelse og sabotagen så energisk som nogen partifælle. Uanset at han senere stod for mange af partiets kontakter til Frihedsrådet, tilsluttede han sig aldrig modstandens krigsprogram" (p. 18).

Venskabet mellem de to venner starter gennem en række hemmelige og fortrolige samtaler i foråret 1943, hvor alle med øjne i hovedet kan se, at krigslykken for Tyskland er vendt, og at det kun er et spørgsmål om tid, inden at Tyskland bryder sammen og taber krigen. Ingen ved dog hvornår og hvordan. De nye venner havde begge indset, at det var gennem et fortroligt samarbejde, at man ville kunne afbøde krigsafslutningens rædsler. Venskabet er trods de ydre omstændigheder derfor et utroligt heldigt match. En desillusioneret topnazist og en tilpasningsvillig antikommunistisk socialdemokrat: "Første halvdel af 1943 markerer vendepunktet i 2. verdenskrigs historie....Det var den gejst, der bar Augustoprøret frem og førte til Scavenius-regeringens fald.... Der fandtes altså gode grunde for dem begge til at gribe efter de nye muligheder, som tiden indbød til" (p. 24).

De første møder mellem Hedtoft og Duckwitz fandt sted i den relativ konstruktive fase, hvor den nyindsatte tyske rigsfuldmægtigede Werner Best havde medvind og rum til at udfolde sin tilpasningspolitik over en bred front, kulminerende med orkesteringen af rigsdagsvalget i marts 1943, der konsoliderede hans position både indad- og udadtil.

Hedtoft forsøgte af al magt at bremse Augustoprøret, da han mente at strejkebevægelsen især var organiseret af kommunisterne. Men strejkerne lod sig hverken bremse af fagbevægelsen eller Christiansborg. Den 28. august 1943 afviste den danske regering et tysk ultimatum, og den 29. august

Billede ikke fundet

proklamerede Værnemagten den militære undtagelsestilstand og opløste den danske hær og flåde: "Bruddet betød modstandssynspunktets sejr over samarbejdspolitikken....Socialdemokratiet var hårdest ramt. Ganske vist hævdede man efter krigen, at bruddet var ønsket og tilstræbt fra besættelsens første dag. Men det er spin for at tækkes de militære stemninger efter befrielsen" (p. 60). For faktum er, at den socialdemokratiske ledelses svar var at udsende et "Kommunist- og chauvinistcirkulære", der var: "et forbitreret angreb på Augustoprøret og folkene bag – der aldrig havde keret sig om den danske arbejder og det danske demokrati, og nu havde sprængt 3 ½ års beskyttelsespolitik i luften! Cirkulæret talte befriende åbent om tingene modsat senere tiders spin, men budskabet var en taktisk bommert, der gik helt fejl af de herskende stemninger" (p. 61).

I den forbindelse er det også værd at bemærke, at ingen af de to venner på nogen måde i deres samtaler eller korrespondance skænker "Kommunistloven" en tanke. Det forhold, at de danske kommunister grundlovsstridende bliver interneret i 1941 og bliver udleveret til tysk koncentrationslejr i 1943.

Men det er lige så vigtigt at bemærke, at samarbejdet mellem Hedtoft og Duckwitz konkret resulterede i, at da jagten på danske jøder satte ind mellem d. 1. og 2. oktober 1943, var langt de fleste advaret i forvejen, og det lykkedes for hovedparten af dem at flygte med båd til Sverige. Advarslen kom angiveligt direkte fra Best, men det var gennem Duckwitz, at det kom til Hedtoft og dermed til det danske folks kendskab – også det, at den tyske marine i disse dage forholdt sig relativt passivt kan givetvis tilskrives venskabet mellem de to "fjender".

Under Folkestrejken fra den 30. juni til 5. juli 1944 - udløst af en folkelig opstand mod indførelse af et tysk udgangsforbud "Operation Monsun", henrettelser af otte frihedskæmpere, og schalburgtage af bl.a. Tivoli - spiller Hedtofts venskab med Duckwitz igen en rolle. Hedtoft, der var inderligt imod selve folkestrejken, fik alligevel overbevist Duckwitz om at tage kontakt til Werner Best for at få ham til at opgive nogle af hans vilde krav. Operation Monsun betød, at tyske tropper fra hele landet blev dirigeret mod København for at deltage. De offentlige værker blev besat, og der blev lukket for el og vand, og gastrykket blev sænket, så madlavning var umulig. Hovedstaden skulle sultes ihjel. De tyske trusler om, at København ville blive bombet, og at flyene stod klar til at lette, var det rene bluff.

Hans Kirschhoff har disse bemærkninger til både venskabet og situationen: "I situationen og siden i sin historieskrivning adopterede Duckwitz helt de socialdemokratiske venners syn på folkestrejken: Den var nok fremprovokeret af de tyske overgreb og københavnernes retfærdige harme, men den blev hensynsløst pisket frem af Frihedsrådet og kommunisterne, der spillede deres eget spil og ville have nedkaldt en katastrofe over byen, hvis ikke politikerne var trådt i karakter og forhandlet sejren hjem. Det er et stærkt forvansket billede, der her er tale om, men det må ses som en del af kampen om den rette fortolkning af historien – en kamp om samarbejdslinjen under besættelsen, der er fortsat lige til i dag" (p. 72).

Der er ingen tvivl om at Socialdemokratiet tabte politisk og folkelig momentum efter Folkestrejken: "Folkestrejken betød et indenrigspolitisk magtskifte til fordel for Frihedsrådet, der fremstod som den store sejrherre og opnåede en folkelig legitimitet som landets de facto illegale regering" (p. 73).

Begge venner arbejdede benhårdt på at holde landet fri af en kommende ødelæggelse i krigens afsluttende fase, og at holde kommunisterne ude af enhver form for politisk indflydelse i et befriet Danmark: "I bestræbelserne for at undgå krigen og holde de radikale på begge sider stangen havde Hedtoft vennen Duckwitz som støtte og uundværlige partner. Denne overtog helt socialdemokraternes syn på faren fra modstandsbevægelsen og DKP og den risiko, der lå i, at det kom til et væbnet opgør eller borgerkrig på dansk jord. Også derfor blev den sidste del af besættelsen én lang kamp for at forhindre Danmarks ødelæggelse fem minutter i tolv" (p. 79).

Alle venskaber har sin pris - også det mellem Duckwitz og Hedtoft.

For Duckwitz var det på kanten af et livsfarligt projekt, om end han hele tiden fastholdt sin rolle som ledende repræsentant for den tyske besættelsesmagt: "Han elskede Danmark, men fungerede ikke desto mindre i landet som eksekutor af en forbryderisk politik" (p. 108). For Hedtoft var situationen anderledes: "Samarbejdet med fjenden voldte ikke Hedtoft tilsvarende moralske og eksistentielle kvaler. Han støttede kollaborationen ubetinget besættelsen igennem med de politiske og personlige omkostninger der løb på – og her fik samspillet med Duckwitz sin helt naturlige plads" (p. 109).

Bogen sætter tydeligt et kritisk lys på de ledende socialdemokraters indsats under krigen. Der var mange og lange frokostmøder med god mad og overdådige aftenselskaber med udsøgte vine, men der var også mange forhandlinger, hvor tilpasning trods alt var den overordnede dagsorden. Ikke fordi, at man ønskede besættelsesmagten noget godt, men angiveligt for at skåne den danske befolkning for det der var værre – nemlig krig, ødelæggelse og kommunisme.

Men i disse tilpasningsbestræbelser kan man kontrafaktisk spørge: Hvad var der sket, hvis Danmark ikke var kommet på de allieredes side, da krigssammenbruddet i 1945 var en realitet?

Det er givetvis tvivlsomt om en fredsbesættelse af Danmark alene ville kunne have kvalificeret os til at stå på sejrherrenes side, da regnestykket skulle gøres op. Denne vælgen side sørgede de folkelige oprør derimod for – trods socialdemokratisk modstand.

Hvorom alting er, så er denne lille bog et yderst vigtigt bidrag til at nuancere den danske besættelseshistorie.

Med disse ord skal bogen varmt anbefales.

[Historie-online.dk, den 26. februar 2019]

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/de-danske-foerere>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

MODSTANDSKAMPENS BØRN

**REDDET FRA HITLERS
HELVEDE**

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/modstandskampens-boern>) (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/reddet-fra-hitlers-helve>) (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/dansk-antisemitisme-1930-1945>)

DANSK ANTISEMITISME 1930-1945

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/dansk-antisemitisme-1930-1945](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/dansk-antisemitisme-1930-1945)
